subjective well-being in adolescence and youth, to identify their further influence on the formation of the personality and its full life. Adolescence is seen as a critical period of development with long-term effects on the health and well-being of the individual. It is stated that the central factor in the health and well-being of adolescents is the interaction of young people with their environment, with people and attitudes in their daily lives. The most important determinants of adolescents' health are in their environment, as well as the choices and opportunities for improving the health or adverse behaviors of today's society. Factors that influence on the subjective and emotional well-being (sleep deprivation, increased stress, social relationships, the impact of violence) have been taken into account. The components and characteristics that support emotional and subjective well-being are identified, such as: self-esteem, motivation, stability, self-efficacy, hope and optimism, while high levels of anxiety, depression and stress can interfere with emotional health and well-being. In determining the factors that affect the emotional and subjective well-being of adolescents and youths, it is important to take into account the multidimensional nature of well-being and what sources and factors form it. The main sources affecting the sense of self and overall well-being of a person in adolescence and youth are family, community, peers, school environment and teachers.

The modern world and the environment of human development are constantly changing, which has a significant impact on the well-being of the individual and its further development. Such changes are important elements for the continued successful interaction of adolescents and young people and their integration in society.

Keywords: personality, emotional well-being, subjective well-being, adolescence and adolescence, current trends.

Анна Халеева, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ИЗУЧЕНИЯ СУБЪЕКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ ЛИЧНОСТИ В ПОДРОСТКОВОМ И ЮНОШЕСКОМ ВОЗРАСТЕ

Наведены определения, которые касаются психического здоровья и эмоционального благополучия подростков и лиц юношеского возраста. Описаны основные тенденции изучения психического здоровья и эмоционального благополучия как компонента субъективного благополучия молодежи за последние десятилетия. Подростковый возраст рассмотрен как критический период развития с долгосрочными последствиями для здоровья и благополучия личности. Наиболее значимые факторы для здоровья подростков находятся в среде их обитания, а также в выборе и возможностях улучшения здоровья или неблагоприятного поведения, которые приносят современному обществу. Приняты во внимание факторы, влияющие на субъективное и эмоциональное благополучие (лишение сна, повышение уровня стресса, социальные отношения, влияние насилия). Современный мир и среда развития человека постоянно меняется, что оказывает существенное влияние на благополучие личности и ее дальнейшее развитие. Такие изменения являются важными элементами относительно дальнейшего успешного взаимодействия подростков и юношей, их интеграции в общество.

Ключевые слова: личность, эмоциональное благополучие, субъективное благополучие, подростковый и юношеский возраст, современные тенденции.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Series "Psychology". № 1(10), pp. 106-109 (2019)

УДК 336.56

DOI: [https://doi.org/10.17721/BSP.2019.1\(10\).27](https://doi.org/10.17721/BSP.2019.1(10).27)

ISSN 1728-3817

© Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Publishing Center "Kyiv University", 2019

Юлія Шатило, канд. психол. наук, доц.,

Олександра Громова, студ.

Національний авіаційний університет, Київ, Україна

РОЗВИТОК ФАНДРАЙЗИНГУ ЯК ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ

Висвітлено теоретичний аналіз наукової літератури із проблем використання фандрайзингу як технології соціальної роботи в сучасній Україні. Неприбуткові організації фактично виконують функцію соціальних посередників-реалізаторів соціальних ідей і програм, тобто вони діють між державою, комерційними фірмами і громадянами. Це все свідчить про важливість всебічного розвитку даного сектора економіки і для держави, і для бізнесу, і для суспільства.

Ключові слова: фандрайзинг, неприбуткові організації, технологія соціальної роботи.

Постановка проблеми. Традиційно соціальна сфера в Україні – це сфера діяльності держави, яка відповідає за реалізацію соціальної політики. Останнім часом можна із впевненістю говорити про помітну роль некомерційних громадських організацій на ринку соціальних послуг у ході співробітництва та фінансової допомоги державним установам соціальної сфери. Реалізація багатьох перспективних ідей та ініціатив за участю громадських організацій найчастіше пов'язані з наявністю джерел фінансування. Як правило, кількість ідей та пропозицій у багато разів перевищують фінансові можливості громадських організацій. Пошук джерел фінансування та реальних донорських коштів для реалізації соціально орієнтованих та суспільно-значущих проектів є проблемою більшості громадських організацій в Україні. Проблема забезпеченості соціальних проектів джерелами безоплатного фінансування наводить на усвідомлену необхідність формування цілеспрямованої стратегії пошуку засобів – організації фандрайзингу.

Фандрайзинг – практично нова сфера діяльності для нашої країни. Вона розвинена в США та Європі, де розроблено різноманітну систему пільг та заохочень вкладникам в соціальну сферу, комерційним структурам, фондам чи приватним особам. Традиції вільного західного ринку заохочують філантропію. Соціальна сфера в Україні, як ніяка інша, потребує організованого фінансування із позабюджетних фондів. Для більш чіткої та професійної організації залучення ресурсів спонсорів та

донорів з'являються першокласні фахівці, які вміють поповнювати бюджет громадських організацій.

Упровадження та використання технології фандрайзингу дозволить розширити фінансові можливості установ соціальної сфери та, як наслідок, збільшити ефективність їхнього функціонування. Дисбаланс у фінансуванні громадських організацій є причиною для вивчення видів і особливостей використання фандрайзингу та їх упровадження на практиці в українських реаліях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу даного дослідження становили публікації таких зарубіжних і вітчизняних учених, як Дж. Д. Александер, К. Дж. Карлсон [4] (у своїх роботах розкривають три основних аспекти фандрайзингу – підготовку опису проекту, створення стратегії кампанії та забезпечення великих пожертвувальців), А. Димнікова, А. Сарджента та Дж. Шанг (фандрайзинг відносно має на увазі погляд на донора/благодійника як на індивідуальність, пожертвування якого відображають його власні філантропічні цілі й інтереси, філантропічну ідентичність [12, с. 5].), А. Карпуніна [5] (фандрайзинг, у свою чергу, є драйвером розвитку самої благодійності), І. Мерсіянов, Н. Іванова, І. Корнеева (у своїх роботах розглядають фандрайзинг як фактор сталого функціонування некомерційного сектора) [7], Г. Тульчинський, Л. Кильштендт тощо.

Невирішені раніше частини загальної проблеми.

У багатьох західноєвропейських країнах і, особливо у

США, держава фінансує лише частину соціальної сфери. Більший відсоток відповідальності лежить на благодійних організаціях. Соціальна сфера в Україні сьогодні потребує організованого фінансування з позабюджетних фондів. Для більш чіткої, перспективної та професійної організації залучення ресурсів спонсорів і донорів необхідно виховувати власних фахівців, які вмітимуть організовувати та запускати надходження коштів до бюджету громадських організацій.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування й дослідження перспектив розвитку фандрайзингу як технології соціальної роботи

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін "фандрайзинг" був запозичений у США, де він використовується багато десятиліть переважно у сфері залучення фінансування у так званий третій сектор. Третій сектор США, що розвивається з кінця XIX – початку XX ст. і функціонує поряд із приватним і державним секторами, об'єднує некомерційні недержавні організації, покликані реалізовувати завдання, ігноровані приватним і державним секторами [10].

В Україні розвиток фандрайзингу почав активно набирати обертів із розвитком некомерційних організацій із 1990-х років, діяльність яких націлена не на отримання прибутку, а на вирішення соціально важливих завдань.

В умовах розвитку ринкової економіки, громадянського суспільства та соціальних ініціатив, благодійність набула великого розмаху у вигляді меценатства, спонсорства та підтримки через надання грантів, пожертв, матеріальних, інформаційних ресурсів тощо. Поширення благодійності та набуття нею форми організованої діяльності спричинило виникнення фандрайзингу як науки про планування та впорядкування дій, що допоможуть організовано діяти як меценатам, так і бенефіціарам.

На сьогодні фандрайзинг не розвинений на достатньому рівні в нашій країні, але, не дивлячись на це, має певні перспективи. Через зростання ролі організації громадянського суспільства, які мають змогу допомогти державі у вирішенні соціальних проблем, сприяє розвитку фандрайзингу в Україні.

Це передбачає навчання спеціалістів із фандрайзингу, які матимуть об'ємну систему обсягу знань, опанування методик його здійснення; упровадження зарубіжного досвіду з даної сфери (наприклад, закордонних інструментів фандрайзингу); поінформованість населення через проведення тренінгів, семінарів, кон-

ференцій, упровадження дисципліни "Фандрайзинг" у систему освіти тощо.

Однією із найважливіших проблем успішної діяльності некомерційної організації, яку має за мету подолати фандрайзинг, є пошук та залучення додаткових ресурсів, яких не вистачає для розвитку. "Ресурси – це засіб для втілення мети ... весь обсяг засобів (фінансових, людських, інформаційних, законодавчих, технічних, технологічних, матеріальних тощо), необхідний організації для виконання своїх повноважень" та "є джерелом покриття витрат і створенням сприятливих умов, необхідних для здійснення діяльності" [13].

Як зазначає О. Башун, "дієвість роботи із залучення коштів залежить від ретельного планування, детальної розробки фандрайзингової концепції, рекламної кампанії, визначення майбутніх донорів; розробка плану починається з визначення мети, лідерів, проведення маркетингових досліджень, розробки організаційної стратегії, визначення донорів та добровольців, графіку роботи, формування штату і бюджету" [3, с. 104]. Різні вчені та практики наводять свої етапи фандрайзингової діяльності.

О. Комаровський [6] виділяє такі етапи: ідентифікація соціально-значущих проблем; постановка мети; сегментація громадськості на групи за критерієм ставлення до соціально-значущої проблеми; вибір цільових сегментів; розробка фандрайзингового комплексу; організація фандрайзингової групи; реалізація фандрайзингового комплексу; оцінка результатів.

В. Барєжева, С. Леликов, С. Орлова [2] у своїх дослідженнях розглядають такі етапи фандрайзингу: планування (розробка змістової програми коштів; визначення витрат організації на майбутній період; вибір видів фандрайзингу); реалізація (вибір методів проведення фандрайзингу, установлення відповідальності за проведення фандрайзингу, виділення коштів на реалізацію); контроль (здійснення контролю за реалізацією фандрайзингу, коригування планів із урахуванням змін у процесі); аналіз (визначення активності етапу планування, аналіз ефективності етапу реалізації, оцінка ефективності кінцевих результатів).

Кожен автор виділяє свої етапи проведення фандрайзингової діяльності, проте всі вони схожі між собою і можуть бути об'єднаними у чотири загальних, що зображені на схемі (див. рис. 1).

Рис. 1. Етапи проведення фандрайзингової діяльності

Враховуючи весь процес фандрайзингової діяльності, етапи проведення та особливості роботи з різними видами донорів, можна виділити такі практичні вимоги до соціальних працівників у подальшій роботі над своїми проектами:

1) здатність швидко реагувати на зміни. Зміни – це не завжди щось страшне, часто зміни несуть позитив. Наприклад, кілька років тому ніхто не міг подумати, що інтернет-платежі за допомогою пластикових карт отримують таке поширення. Сьогодні ж це – частина нашого життя і необхідний інструмент фандрайзингу;

2) можливість під час кризи зберегти свою команду (якого б розміру вона не була). І намагатися не втрачати зв'язок із волонтерами, працювати з ними, оскільки це дуже цінні люди для будь-якого проекту;

3) здатність тримати планку запитів;

4) вміння встановлювати зв'язок із благодійниками;

5) можливість проводити ефективний аналіз невдачі. Усі ідеї, які використовуються у фандрайзингу – це чийсь досвід. Досвід зарубіжних організацій, які займаються збором коштів вже десятки або навіть сотні років, адаптують.

Існує кілька видів фандрайзингу: індивідуальний, масовий, корпоративний, волонтерський, інституційний (отримання грантів) – і в ідеалі кожним має займатися окремий фахівець. Але це часто недосяжна мрія. Ідеальний фандрайзер виглядає як багаторука і багатоока істота, яка може все. На початковому етапі фандрайзер пробує все можливе, а потім залишає те, що працює найкраще. Поступово з хаосу формується структура, оптимальна саме для вашої роботи;

8) здатність зберігати інформацію правильно. Необхідно фіксувати інформацію про всіх благодійників, у тому числі, спостерігаючи особливості спілкування з ними – легко або важко комунікувати додаткову інформацію про інтереси, віросповідання, скільки і коли вони пожертвували тощо;

9) знати місцеве, регіональне та державне законодавство в частині, що передбачає бюджетну підтримку діяльності громадських організацій;

10) здійснювати моніторинг змін законодавства;

11) проводити необхідні заходи стосовно забезпечення доступу до інформації про можливості використання бюджету по всіх каналах, як офіційних, так і неофіційних;

12) мати власні проектні пропозиції.

За результатами щорічних звітів Giving USA, корпоративні пожертви становлять 5 % усіх благодійних коштів [11]. Це спричинено тим, що сума пожертви корпорації віднімається від суми її інвестицій, яка могла б бути спрямована на отримання прибутку. Однак, за вдалого корпоративного фандрайзингу, корпорації як джерело додаткових ресурсів є перспективними у здобутті значної пожертви. Серед професійних фандрайзерів окремо є спеціалісти, що конкретно займаються фандрайзинговою кампанією із великими корпораціями.

Висновки. Таким чином, сфера фандрайзингу – абсолютно нова для нашої країни. Поки що низький відсоток участі населення і держави у формуванні доходів вітчизняних некомерційних організацій, але стає актуальною проблема залучення нових форм фінансування, планування й організації процесів зовнішньої підтримки, а відповідно, і розвитку фандрайзингу.

Сьогодні помітно швидко та ефективно відбувається динаміка розвитку фандрайзингу в Україні. Важливим фактором пришвидшення даного процесу є висококваліфікована підготовка фахівців даної сфери діяльності, які володітимуть відповідними знаннями, уміннями, навичками.

Список використаних джерел

1. Базенко В. А. Фандрайзинг як додатковий фінансовий ресурс розвитку фізичної культури та спорту в умовах децентралізації / В. А. Базенко // Актуальні проблеми держ. управ. – 2016. – № 1. – С. 54–59.

2. Барезев В. А. Фандрайзинг: привлечение средств на некоммерческую деятельность / В. А. Барезев, С. Е. Орлова и др. – СПб.: ГУКИ, 2005. – 102 с.

3. Башун О. В. Вплив маркетингу і фандрайзингу на трансформацію бібліотек. – Донецьк: УКЦентр, 1999. – 204 с.

4. Дуглас Дж. А. Основные принципы фандрайзинга: секреты привлечения денежных средств для неприбыльных организаций / Д. Д. Александер, К. Д. Карлсон; пер. с англ. – Д.: Бизнес Букс, 2007. – 217 с.

5. Карпунина А. В. Содержание и условия фандрайзинговой деятельности учреждений социального обслуживания населения // Социальное обслуживание. – 2017. – № 11. – С. 29–38.

6. Комаровский О. В. Фандрайзинг у питаньях, відповідях та цитах: навч. посіб. / О. В. Комаровський. – Луганськ, 2007. – 54 с.

7. Мерсиянова И. В. Фандрайзинг как фактор устойчивого функционирования некоммерческого сектора / И. В. Мерсиянова, Н. В. Иванова, И. Е. Корнеева // Вестн. Санкт-Петербургск. ун-та. Мenedzhment. – 2015. – № 1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/fandrayzing-kak-faktor-ustoychivogo-funktsionirovaniya-nekommercheskogo-sektora>.

8. Снігульська В. Що таке соціальний фандрайзинг, або як продати громаді участь у добрих справах / В. Снігульська // Соціальний педагог. – 2009. – № 8. – С. 100–107.

9. Солосіч О. С. Фандрайзинг як інструмент реалізації соціальних ініціатив та розвитку ресурсного потенціалу об'єднаних територіальних громад / О. С. Солосіч, С. О. Кириченко // Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (27–28 квіт., 2017 р.). – К.: КНЕУ, 2017. – С. 185–190.

10. Шекова Е. Л. Экономика и менеджмент некоммерческих организаций / Е. Л. Шекова. – СПб., 2003. – 242 с.

11. Association Francaise des Fundraisers [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fundraisers.fr>.

12. Sargeant A. Growing Philanthropy in the United States / A. Sargeant, J. Shang. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studyfundraising.com/wp-content/uploads/2016/07/Growing-Philanthropy-UK-Summit-Report.pdf>.

13. Веб-сайти неприбуткових організацій України. Офіційний сайт Ваш Гурт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://berd.net.ua/groups/ngos.htm>.

14. Овсянюк-Бердадіна О. Ф. Перспективи використання фандрайзингу для розвитку об'єднаних територіальних громад / О. Ф. Овсянюк-Бердадіна // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Сер. "Економічні науки". – 2016. – Вип. 21. – Ч. 2. – С. 34–37.

References

1. Bazenkov V. A. Fandrayzinh yak dodatkoviy finansoviy resurs rozvytku fizychnoi kultury ta sportu v umovakh decentralizatsii / V. A. Bazenkov // Akt. probl. derzh. upr. – 2016, № 1. – С. 54–59.

2. Barezhev V. A. Fandrayzinh: pryvlechenye sredstv na nekommercheskuiu deyatelnost / V. A. Barezhev, S. E. Orlova y dr. – SPb.: HUKY, 2005. – 102 s.

3. Bashun O. V. Vplyv marketynhu i fandreyzynyha na transformatsiiu bibliotek. – Donetsk: UKTsentr, 1999. – 204 s.

4. Duhlas Dzh. A. Osnovnye prynstypy fandreyzynyha: sekrety pryvlecheniya denezhnykh sredstv dlia neprybylnykh orhanyzatsiy / D. D. Aleksander, K. D. Karlson; per. s anhl. – D.: Balans Byznas Buks, 2007. – 217 s.

5. Karpunyna A. V. Soderzhanye y usloviya fandreyzynyhovo deyatelnosti uchrezhdeniy sotsyalnoho obsluzhivaniya naseleniya // Sotsyalnoe obsluzhivanye. – 2017. – № 11. – С. 29–38.

6. Komarovskiy O. V. Fandreyzinh y pytanniakh, vidpovidiakh ta tsytatakh: navch. posib. / O. V. Komarovskiy. – Luhansk, 2007. – 54 s.

7. Mersyanova Y. V. Fandrayzinh kak faktor ustoychivoho funktsionirovaniya nekommercheskoho sektora / Y. V. Mersyanova, N. V. Ivanova, Y. E. Korneeva // Vestnyk Sankt-Peterburhskoho unyversyteta. Menedzhment. – 2015. – № 1 [Elektronni resurs]. – Rezhym dostupa: <https://cyberleninka.ru/article/n/fandrayzing-kak-faktor-ustoychivogo-funktsionirovaniya-nekommercheskogo-sektora>.

8. Snihulska V. Shcho take sotsialnyi fandreyzinh, abo yak prodaty hromadi uchast u dobrykh spravakh / V. Snihulska // Sotsialnyi pedahoh. – 2009. – № 8. – С. 100–107.

9. Solosich O. S. Fandrayzinh yak instrument realizatsii sotsialnykh initsiatyv ta rozvytku resursnoho potentsialu obiednanykh terytorialnykh hromad / O. S. Solosich, S. O. Kyrychenko // Rehionalnyi rozvytok Ukrainy: problemy ta perspektyvy: materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (27–28 kvit., 2017 r.). – K.: KNEU, 2017. – С. 185–190.

10. Shekova E. L. Ekonomika y menedzhment nekommercheskykh orhanyzatsiy / E. L. Shekova. – SPb., 2003. – 242 s.

11. Association Francaise des Fundraisers [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.fundraisers.fr>.

12. Sargeant A. Growing Philanthropy in the United States / A. Sargeant, J. Shang. – 2011 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://studyfundraising.com/wp-content/uploads/2016/07/Growing-Philanthropy-UK-Summit-Report.pdf>.

13. Veb-saity neprybutkovykh orhanizatsii Ukrainy. Ofitsiyni sait Vash Hurt [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://berd.net.ua/groups/ngos.htm>.

14. Ovsianuk-Berdadina O. F. Perspektyvy vykorystannia fandrayzynyha dlia rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad / O. F. Ovsianuk-Berdadina // Nauk. visn. Kherson. derzh. un-tu. Ser. "Ekonomichni nauky". – 2016. – Vyp. 21. – Ch. 2. – С. 34–37.

Надійшла до редколегії 29.06.19

Yuliya Shatylo, PhD, Assoc. Prof.,
Olexandra Gromova, student
National Aviation University, Kyiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF FUNDRAISING AS A TECHNOLOGY OF SOCIAL WORK IN UKRAINE

In the article the authors cover a theoretical analysis of scientific literature on the problems of using fundraising as a technology of social work in modern Ukraine. Non-profit organizations act as social intermediaries-implementers of social ideas and programs. They operate between the state, commercial firms and citizens. It is important to develop a comprehensive economy and the state, both for business and society.

Fundraising area is a new field of activity for our country. For attraction of resources of sponsors and donors, there are first-rate specialists who are able to replenish the budget of public organizations. The introduction and use of fundraising technology will expand the financial capabilities of social institutions and, consequently, increase the efficiency of their functioning. The dynamics of fundraising development in Ukraine is fast and efficient. An important factor in accelerating this process is the highly skilled training of specialists in this field of activity, which will have the appropriate knowledge, skills, skills and competencies.

Fundraising is an almost new area of activity for our country. It has been developed in the US and Europe, where a diverse system of benefits and incentives has been developed for depositors in the social sphere, business entities, foundations or individuals. Free Western Market Traditions Encourage Philanthropy. The social sphere in Ukraine, like no other, needs organized financing from extrabudgetary funds. For a clearer and more professional organization of recruiting sponsors and donors, there are first-rate professionals who can replenish the budget of NGOs.

In a market economy, civil society and social initiatives, philanthropy has become a major boon in the form of patronage, sponsorship and support through the provision of grants, donations, material, information resources and more. The proliferation of charity and its form of organized activity has led to the emergence of fundraising, as a science of planning and streamlining actions that will help organized actions for patrons and beneficiaries.

Today, fundraising is not sufficiently developed in our country, but in spite of this it has certain prospects. Due to the growing role of civil society organizations, which are able to help the state in solving social problems, it contributes to the development of fundraising in Ukraine.

Today the dynamics of fundraising development in Ukraine is noticeably fast and effective. An important factor in the acceleration of this process is the highly qualified training of specialists in this field of activity, who will have the appropriate knowledge, skills.

Keywords: fundraising, non-profit organizations, technology of social work.

Юлія Шатило, канд. психол. наук, доц.
Олександра Громова, студ.
Національний авіаційний університет, Київ, Україна

РАЗВИТИЕ ФАНДРАЙЗИНГА КАК ТЕХНОЛОГИИ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ В УКРАИНЕ

Освещено теоретический анализ научной литературы по проблемам использования фандрайзинга как технологии социальной работы в современной Украине. Неприбыльные организации фактически выполняют функцию социальных посредников-реализаторов социальных идей и программ, то есть они действуют между государством, коммерческими фирмами и гражданами. Это все свидетельствует о важности всестороннего развития данного сектора экономики и для государства, и для бизнеса, и для общества.

Ключевые слова: фандрайзинг, неприбыльные организации, технология социальной работы.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Series "Psychology". № 1(10), pp. 109-112 (2019)
УДК 159.922: 044.332
DOI: [https://doi.org/10.17721/BSP.2019.1\(10\).28](https://doi.org/10.17721/BSP.2019.1(10).28)

ISSN 1728-3817
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing Center "Kyiv University", 2019

Світлана Шевченко, канд. психол. наук, доц.
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Мелітополь, Україна

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ

Здійснено науковий аналіз та експериментальне дослідження ключових аспектів психофізіологічної адаптації першокурсників. Визначено рівні адаптивних і комунікативних здібностей, нервово-психічної стійкості та моральної нормативності, показники психофізіологічної адаптації й основні ознаки, які вказують на джерела дезадаптації. Виокремлено критерії психофізіологічної адаптації (стан здоров'я, настрої, тривожність, ступінь стомлюваності, активність поведінки), сформульовано перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: психофізіологічна адаптація, ознаки дезадаптація, адаптивні можливості, першокурсники.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасному суспільстві відбувається закономірна зміна концептуальних напрямів української психології. Цей процес супроводжується переорієнтацією освітнього середовища, яке ставить високі вимоги до студентської молоді тому, що саме від неї залежить, яким буде майбутнє, якими темпами відбуватиметься прогрес суспільства та розвиток людства в цілому. Однією з найбільш значущих сфер навчання молодшої людини постає процес її психофізіологічної адаптації, який супроводжується постійним напруженням інтелектуальних, емоційних та волевих функцій, виникненням труднощів адаптації та емоційно-стресових ситуацій [7].

У нашому дослідженні ми зосередилися на вивченні особливостей психофізіологічної адаптації першокурсників до вищої школи. У зв'язку з цим, розгляд та вивчення зазначеної проблеми доцільно починати насамперед із конкретизації самого поняття адаптації та визначення часового проміжку адаптаційного періоду, оскільки думки різних авторів стосовно цього принципово різняться між собою. Окреслюючи часові кордони адаптаційного періоду першокурсників, у нашому дослідженні ми підтримуємо позиції К. О. Сантросяна, який виокремлює три етапи у процесі адаптації першокурсника стосовно психофізіологічних реакцій, динаміки емоційних станів, реакцій здобувачів

на стресові соціальні умови. Підтримуючи цю думку, В. О. Лефтеров виділив декілька головних етапів адаптаційного процесу. Перший ("гострий етап адаптації") – спостерігається на початку навчального року та характеризується поганим функціональним станом першокурсника (втомою від складання випускних і вступних іспитів, емоційною напругою, спричиненою новизною умов ЗВО). Другий етап включає екзаменаційний стрес першої сесії з емоційною напругою та погіршенням функціонального стану. Третій етап виявляється при подальших іспитах, коли індивідуально-психологічна напруга здобувача зменшується [4].

До того ж, ряд вітчизняних учених наголосили на тому, що найбільших випробувань зазнають здобувачі та їх адаптаційні ресурси якраз у перші місяці навчання, коли відбувається засвоєння нового способу життя та якісно інших форм відносин із педагогом щодо нового соціального й побутового середовища, що помітно знижує рівень пізнавальних та емоційно-волевих процесів [4–6, с. 8]. Отже, особливий інтерес становить діагностика психофізіологічної адаптації у перший рік перебування здобувачів у закладі вищої освіти, а саме в гострий період адаптації, що, на нашу думку, триває упродовж першого семестру (від початку навчального року до першої екзаменаційно-залікової сесії в житті першокурсників).